

MEDIASPEKTAKEL IN DRIEKWARTSMAAT

Er zijn van die dingen in het leven waarvan je niet durft te geloven dat ze je ooit te beurt zullen vallen. Voor mij betrof dit de wens het fameuze nieuwjaarsconcert van de Wiener Philharmoniker eens live in de Musikvereinsaal te mogen meemaken. Op zaterdag 13 februari 2011 vond ik echter een enveloppe uit Wenen op de deurmat met daarin een brief waar in stond dat ik tot de gelukkigen behoorde die de Wiener Philharmoniker op 1 januari 2012 in de Musikvereinsaal mochten komen beluisteren.

Degene die zich afvraagt hoe ik het in vredesnaam heb klaargespeeld een kaart voor 's werelds populairste klassieke concert te bemachtigen, meld ik hierbij meteen dat er maar één manier voor is. Gedurende 2 tot en met 23 januari schrijven de Wiener Philharmoniker ('Philharmoniker' betekent 'harmonieliefhebbers' en is dus een meervoudig woord; het is niet de naam van het orkest, maar het betreft de titelatuur van de verzamelde orkestleden) een loterij uit op het internet. Op *wienerphilharmoniker.at* kun je opgeven voor één of twee kaarten (meer is niet mogelijk!), waarbij je kunt kiezen uit diverse prijscategorieën. Houd er wel rekening mee dat een kaartje in de beste categorie – 'parterre' recht tegenover het orkest – € 940,- kost. Het kan goedkoper, maar dan zie je veel minder of zelfs helemaal niets. Na intekening is het domweg afwachten of je wordt ingeloot of niet. Ter oriëntatie: voor het nieuwjaarsconcert van 2011 kregen de Wiener Philharmoniker 219.000 (!) verzoeken om kaarten; voor de drie concerten – op 30 en 31 december en op 1 januari – zijn er in totaal ongeveer 2500 kaarten te verloten (de rest is reeds vergeven aan abbonementhouders, sponsoren en orkestleden die enkele familieleden blij mogen maken), waarbij er voor de concerten in december meer plaatsen beschikbaar zijn dan voor nieuwjaarsdag. De kans is dus ongeveer een procent. Zelf heb ik vijf jaren achtereen aan het kortste eind getrokken. De zesde keer had ik geluk...

Concertkaarten die zo onwaarschijnlijk duur zijn, worden je natuurlijk niet toegestuurd, maar die dien je – op vertoon van de je toegezonden brief – af te halen bij het kantoor van de Wiener Philharmoniker aan de Kärntner Ring. Nadat je de kaart hebt ontvangen, wordt je brief geparagrafeerd. Het is dus zaak het kleinood zorgvuldig te bewaren. Ik ben dan ook meteen rechtsomkeert naar mijn hotel gegaan om de kaart in mijn koffer op te bergen. Naar ik heb begrepen, worden alleen de kaarten voor de staanplaatsen achter in de zaal op de dag zelf verhandeld. Maar die kaarten moeten dan wel 330 euro per stuk opbrengen...

opwaardering

Wat ooit begon als een gezellig Weens onderonsje om de *Anschluss* bij nazi-Duitsland een moment te kunnen vergeten, groeide in de loop van de decennia uit tot een mediaspektakel dat alleen kan worden vergeleken met grote sportevenementen als de Olympische Spelen of een WK voetbal. In 1959 zond de Eurovisie het nieuwjaarsconcert voor het eerst gedeeltelijk uit. In de

jaren tachtig voltrok zich de overgang naar het concert zoals we het nu kennen. Het begon allemaal met de jaarlijkse afwisseling in de muzikale leiding. Nadat Lorin Maazel de muzikale leiding van Willy Boskovsky had overgenomen (1980-86) begon de parade van grote dirigenten, te beginnen met Herbert von Karajan (1987), wiens concert door de Wiener Philharmoniker nog altijd als onvergetelijk wordt geroemd, gevolgd door Claudio Abbado (1988,1991), Carlos Kleiber (1989, 1992), Zubin Metha (1990, 1995, 1998, 2007), Riccardo Muti (1993, 1997, 2000, 2004), Lorin Maazel (1994, 1996, 1999, 2005), Nikolaus Harnoncourt (2001, 2003), Seiji Ozawa (2002), Georges Prêtre (2008, 2010) en Daniel Barenboim (2009).

Voor het concert van 2012 was de chefdirigent van het Koninklijk Concertgebouworkest, Mariss Jansons, opnieuw gevraagd – opnieuw, want hij dirigeerde het nieuwjaarsconcert in 2006 al met groot succes. In 1991 werd voor het eerst het complete concert – ook het kortere deel voor de pauze – op televisie uitgezonden, vanaf 1994 werden de balletbijdragen 'geactualiseerd,' vanaf 2000 werd de uitzending verlichtigd met eerder opgenomen beelden (het betrof toen opnamen van een libelle bij de polka mazur *Die Libelle* van Josef Strauss). De laatste jaren is het vooral extra technisch vernuft dat aan de uitzending is toegevoegd. Dit jaar betrof dit de inzet van een CamCat, een camera die geruisloos (!) over twee gespannen lijnen door de lucht zoekt.

Deze voortdurende opwaardering van het concert leidt tot steeds meer belangstelling uit de wereld. Afgelopen zondag is het nieuwjaarsconcert in 73 landen rechtstreeks of met enkele uren vertraging over de televisie uitgezonden. Ten behoeve van de televisiecommentatoren, maar ook voor de schrijvende pers waren er de voorgaande woensdagmiddag zoals ieder jaar twee persconferenties (een in het Duits en een in het Engels) in het chique Hotel Imperial aan de Kärntner Ring. Daar trof ik ook Joop van Zijl, die al bijna dertig jaar het commentaar tijdens de NOS-uitzending verzorgt. In de persconferentie namen naast de dirigent dr. Clemens Hellsberg (voorzitter van de Wiener Philharmoniker), Gerald Wirth (dirigent van de Wiener Sängerknaben), Alexander Wrabetz (directeur van de ORF) en Bettina Brinkmann (leidinggevende van de European Broadcast Union (EBU), die zorg draagt voor de uitzending buiten de Oostenrijkse landgrenzen) zitting aan de tafel. Het bleek dat Jansons een dringend verzoek had gedaan de wals *Wiener Bürger* van Carl Michael Ziehrer op het programma te mogen zetten.



Aangezien deze wals in 1890 inzet van een heuse walswedstrijd met Johann Strauss jr. in het Rathaus was, leek het Hellsberg – die zich tijdens de persconferentie ontpopte als een groot pleitbezorger voor de status van de Strauss-dynastie in de Europese muziekgeschiedenis en een groot kenner van het repertoire – een geslaagd idee Strauss' bijdrage aan diezelfde wedstrijd, de *Rathaus-Ball-Tänze*, eveneens te programmeren. Daartussenin kwam de polka *Entweder – Oder*. Een ander verzoeknummer van de dirigent was de beroemde *Delirienwalzer* van Josef Strauss, door Jansons als een 'absolut geniales Meisterwerk' gekwalificeerd. Jansons benadrukte dat na de ervaring van zes jaar geleden de samenstelling van het programma voor hem veel eenvoudiger was, omdat hij veel beter aanvoelde wat de verwachtingen waren. Dat dit jaar voor het eerst muziek van Tsjajkovski te horen was tijdens het Weens nieuwjaarsconcert,



was niet alleen omdat Jansons woonachtig is in Sint-Petersburg en daar decennialang heeft gedoceerd aan het conservatorium. 'Ik wilde dit al veel langer', vertelde Hellsberg mij na afloop van de persconferentie, 'en nu we Jansons weer konden krijgen, nu moest het gewoon.'

veerkracht

In de weken voor ik afreisde naar Wenen had ik alles geprobeerd om toegang tot de repetities voor het concert te krijgen – zonder resultaat. Uit het gesprek met Hellsberg maakte ik echter op dat een deel van de repetities toch voor de pers toegankelijk was. Op de valreep kwam mijn naam nog op een lijstje te staan en zo kwam ik onverwacht toch nog met een paar andere geluksvogels die middag de Musikvereinsaal in om de Wiener Philharmoniker in een nagenoeg lege zaal te horen repeteren.

Het meest opmerkelijke van die middag was te ontdekken hoe snel de klank onder de handen van Jansons veranderde. Klonk Josef Strauss' polka *Feuerfest* aan het begin van de repetitie bijna als een zware klompdans, na een reeks aanwijzingen voor lichtheid en heldere articulatie had het stuk ineens sprankeling en veerkracht. Jansons liet niets aan het toeval over: zelfs het spel met de fluitjes in de *Copenhagener Eisenbahn Dampf Galopp* van de Deense componist Hans Christian Lumbye werd zorgvuldig uitprobeerde, doorgesproken en afgesproken. Natuurlijk had ik graag alle resterende repetities ook nog meegemaakt, maar de voorzitter van de orkestcommissie schudde met de vriendelijkste glimlach van de wereld van 'nee'. Wel, Strauss is rond de jaarwisseling ook wel buiten de Musikverein te horen. Er zijn andere Straussconcerten, in restaurants worden cd's met Strausswerken gespeeld (vaak wel in André Rieuachtige versies) en op oudejaarsmiddag werd op het plein bij de Stephansdom zelfs een gratis stoomcursus walsdansen van twee en een half uur gegeven door een Weense dansschool. Ingepakt in dikke jassen, mutsen en handschoenen maakten honderden mensen hun (kennelijk) eerste danspassen op Johann Strauss' *Lagunenwalzer*. Ondanks de waterige kou was het plein voor de kerk een oase vol blije mensen, waarin ook de vele omstanders meebewogen op Strauss' onweerstaanbare muziek. Ondanks dat ze onderhand anderhalve eeuw oud is, heeft deze muziek – ontstaan in een tijd van grote economische malaise in Oostenrijk – duidelijk niets aan kracht ingeboet en kan ze de Weners bij de overgang naar 2012 de eurocrisis even doen vergeten. Bij de feitelijke overgang naar het nieuwe jaar zijn *An der schönen blauen Donau* en de *Radetzky-Marsch* op hetzelfde plein te horen, maar die worden dan nogal overstemd door het knallende vuurwerk en het gejoel op het bijna gevaarlijk volle plein.

warmte

De volgende dag opende het gebouw van de Musikverein om 10.30 uur haar deuren om de

(inclusief staanplaatsen) bijna tweeduizend gelukkigen die in het bezit zijn van een kaart voor het nieuwjaarsconcert binnen te laten. Het verraste me hoe klein de zaal overkomt als die helemaal vol zit. En waar je met je verstand echt niet bij kunt, is hoe onwaarschijnlijk veel mensen meekijken op het moment dat de dirigent om 11.15 uur voor het eerst het podium betreedt. Het orkest klinkt in de zaal anders dan over de televisie. De klank over de televisie (en ook op de geluidsdragers) is het resultaat van het feit dat de microfoons dicht bij de instrumenten staan en de klanken heel direct registreren. In de zaalkoestiek mengen al deze afzonderlijke klanken zich veel meer tot een totaalclank, die wat aan scherpte verliest, maar die een weldadige warmte heeft.

Tot mijn grote vreugde en opluchting werd er gedurende het hele concert aandachtig door het publiek geluisterd. Wat een verschil met de kerstmatinee van het Koninklijk Concertgebouworkest van een week eerder. Daar werd zo vaak gehoest dat Haitink tot tweemaal toe blij gaf van irritatie; geluidstechnici zullen hun handen vol hebben aan knip- en plakwerk om tot een acceptabele registratie te komen. Er waren momenten van zeldzame verstilling, vooral in het 'Panorama' uit Tsjajkovski's ballet *De schone slaapster*. Na een staande ovatie van enkele minuten na de *Radetzky-Marsch* stort het publiek zich op de bloemstukken in de zaal: iedereen wil als souvenir van een onvergetelijk concert een bloem mee naar huis nemen.

Toegegeven, de toegangsprijs voor het nieuwjaarsconcert is exorbitant, maar wat je ervoor krijgt is uniek. Geen orkest ter wereld weet zo goed raad met de Straussmuziek als de Wiener Philharmoniker en de ambiance van een nieuwjaarsconcert is eveneens onvergankelijk met alles wat ik tot dusver heb beleefd. Voor wie het allemaal nog eens wil beluisteren – of wil ontdekken wat hij of zij afgelopen zondag heeft gemist: de presentatie van de cd-registratie van het nieuwjaarsconcert staat gepland voor 6 januari, vandaag dus, de dvd- en de blu-rayversie komen later deze maand uit. ■

De Wiener Sängerknaben en de Wiener Philharmoniker o.l.v. Mariss Jansons in de *Tritsch-Tratsch* polka.

Midden onder: Mariss Jansons na de *Radetzky-Marsch*

Links: Een kaartje voor het nieuwjaarsconcert 2012.

Hieronder: Mariss Jansons in gesprek met Joop van Zijl. Op zoek naar een souvenir... Mariss Jansons (links) en dr. Clemens Hellsberg tijdens de persconferentie in het Hotel Imperial.

